

Justis- og beredskapsdepartementet
Sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Dato: 16.04.2013

Høring – rapport om avhør av særlig sårbare personer i straffesaker

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 16.01. d.å.

Norsk senter for menneskerettigheter har inntil videre status som Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter i henhold til kongelig resolusjon av 21. september 2001. Dette gir senteret en formell rolle i overvåkingen av menneskerettighetene nasjonalt i henhold til FN's såkalte Paris-prinsipper. Som nasjonal institusjon for menneskerettigheter skal senteret bidra til større bevissthet om og bedre oppfyllelse av de internasjonalt vedtatte menneskerettighetene i Norge. Senteret skal videre ha en rådgivende funksjon overfor myndigheter og organisasjoner.

Nasjonal institusjon for menneskerettigheter ønsker innledningsvis å gi uttrykk for at det er positivt at det er foretatt en gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede. Dette er to grupper særlige sårbare personer. De har av den grunn et særskilt behov for beskyttelse gjennom alle deler av straffesakskjeden. Flere av arbeidsgruppens forslag vil kunne bidra til å styrke rettssikkerheten til de nevnte gruppene i forbindelse med avhør under straffesaksbehandling.

Rapporten mangler sentrale vurderinger av forslagenes forhold til relevante menneskerettighetsforpliktelser

Til tross for at det følger av arbeidsgruppens mandat, har imidlertid ikke arbeidsgruppen foretatt noen vurderinger av hvordan forslagene forholder seg til Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser gjeldende barn og psykisk utviklingshemmende. Dette er også i strid med hva Utredningsinstruksen foreskriver, jf. instruksen pkt. 7.2., jf. Justisdepartementets veiledning, «Lovteknikk og lovforberedelse», pkt. 11.6.

Det fremgår av høringsnotatet at arbeidsgruppen i sine vurderinger»...skal legge grunnleggende vekt på hva som vil være til barnets beste, jf. FN's barnekonvensjon artikkel 3 og menneskerettsloven § 2. Videre må arbeidsgruppen utrede forholdet til EMK i alle problemstillinger som berører mistenktes eller siktedes rettigheter.»



Norsk senter for menneskerettigheter
Postadr.: Postboks 6706 St. Olavs plass,
0130 OSLO
Kontoradr.:

Telefon: 22 84 20 01
Telefaks: 22 84 20 02
postmottak@jus.uio.no
www.humanrights.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

Arbeidsgruppen har vært seg bevisst når det gjelder hensynet til mistenkte/siktede i denne sammenheng, og har innhentet en betenkning om EMKs rettslige rammer. (Ifølge rapporten omhandler betenkningen «EMKs krav ved avhør av barn og psykisk utviklingshemmede», men i betenkningen fremgår det at «Den rettslige problemstillingen er om den foreslåtte modellen vil kunne medføre at siktede ikke får en rettferdig rettergang, jf. EMK art. 6 nr. 1, jf. EMK art. 6 nr. 3 bokstav b, alternativt om det er et spenningsforhold mellom modellen og EMK.») Vurderinger av forslagene i forhold til «barnets beste», jf. FNs barnekonvensjon artikkel 3, er imidlertid ikke foretatt.

De foreslåtte endringene sies å være foreslått først og fremst av effektivitetshensyn, praktiske utfordringer i politiet, belastninger for foreldrene, samordning av regelverket, etc. Hensynene til de sårbare gruppene, herunder «barnets beste», som skulle ha vært tillagt «grunnleggende vekt», er ikke engang vurdert. Det er således feil hensyn som tillegges vekt, med det resultat at begrunnelsene for de respektive forslagene ikke holder mål. Rapporten er av den grunn mangelfull på en rekke sentrale punkter, og all den tid det er andre hensyn enn hensynene til de sårbare personene som skal avhøres som vurderes er i fokus, blir tittelen på rapporten også misvisende.

***Child-friendly -/child-sensitive justice* må være utgangspunktet for vurderingene**

Barnekonvensjonen pålegger medlemsstatene å følge prinsippene for såkalt *child-friendly -/child-sensitive justice*. Det har de senere årene vært et sterkt internasjonalt fokus på dette temaet, og det har blitt utarbeidet en rekke anbefalinger og rekommandasjoner gjeldende barn i kontakt med loven på så vel internasjonalt, som regionalt nivå. Som eksempler kan nevnes *UN Economic and Social Council 2005/20: Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime* av 22. juli 2005 (E/RES/2005/20) og *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* av 17. november 2010 (som Justis- og politidepartementet var med på å fremforhandle).

I *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* pkt. II bokstav c, defineres “*Child-friendly justice*” på følgende måte: “...refers to justice systems which guarantee the respect and the effective implementation of all children's rights at the highest attainable level, bearing in mind the principles listed below and giving due consideration to the child's level of maturity and understanding and the circumstances of the case. It is, in particular, justice that is accessible, age appropriate, speedy, diligent, adapted to and focused on the needs and rights of the child, respecting the rights of the child including the rights to due process, to participate in and to understand the proceedings, to respect for private and family life and to integrity and dignity.”

“*Child-sensitive*” defineres slik i *Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime*, pkt. 9 bokstav d: “...denotes an approach that balances the child's right to protection and that takes into account the child's individual needs and views.”

Etter Nasjonal institusjons syn er det dette som burde ha vært utgangspunktet for arbeidsgruppens vurderinger. Uten å være ment som noen uttømmende liste, kan Nasjonal institusjon vise til at arbeidsgruppens forslag reiser en rekke problemstillinger i forhold til sentrale menneskerettighetsforpliktelser, herunder:

- Barnets rett til informasjon
- Barnets rett til å bli hørt
- Barnets rett til deltakelse
- Barnets rett til adekvat representasjon; uavhengig av sine foreldre
- Barnets rett til beskyttelse
- Jenters behov for ekstra beskyttelse
- Barnets rett til privatliv
- Fri rettshjelp
- Hvordan sikre at samtlige rettssikkerhetsgarantier gjelder fullt ut for barn; på samme måte som for voksne?
- Hvordan sikre at barnets rettigheter ivaretas i samsvar med dets alder/modenhet?
- Hvordan sikre barnets rettigheter uten noen som helst form for usaklig diskriminering?
- Multi-disiplinær tilnærming
- Krav til utdanning/kompetanse for den som skal avhøre eller på annen måte ha kontakt med barn ved straffesaksbehandling

Sistnevnte er riktignok vurdert, men ikke i et *child friendly-/child-sensitive justice*-perspektiv. Det bemerkes i denne forbindelse at barn bør avhøres av personer med spesialkompetanse på barn i nærvær av en voksen barnet stoler på. Antall avhør bør begrenses til et absolutt minimum og der flere avhør er påkrevet, bør de foretas av den samme personen hver gang. Det bør stilles klare formelle krav til kompetanse og utdanning for alle som skal ha kontakt med barn i forbindelse med behandlingen av en straffesak. Dette kan gjøres for eksempel ved å innføre en sertifiseringsordning; slik som i Sverige, jf. arbeidsgruppens rapport, s. 27.

Forslagene gjeldende psykisk utviklingshemmede reiser liknende problemstillinger.

Nasjonal institusjon har ikke anledning til å gå nærmere inn i de konkrete vurderingene av hvordan de enkelte forslagene forholder seg til Norges menneskerettighetsforpliktelser, herunder de nevnte anbefalinger fra FN og Europarådet gjeldende *child friendly -/child-sensitive justice* og psykisk utviklingshemmede, men forutsetter at departementet vil gjøre dette i det videre arbeidet med forslagene. Nasjonal institusjon har notert seg departementets presisering i høringsnotatet av at departementet ikke har tatt stilling til forslagene i rapporten, men vil vurdere om, og eventuelt hvordan, forslagene vil bli fulgt opp når høringsuttalelsene er mottatt.

Oppsummert:

Nasjonal institusjon for menneskerettigheter påpeker at forslagene må vurderes opp mot Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser gjeldende barn og psykisk utviklingshemmede, før en lovproposisjon eventuelt besluttet fremlagt.

Til orientering finnes det en mengde litteratur om temaet som kan være relevant ved departementets vurderinger av de fremsatte forslag, blant annet:

- UNODC/UNICEF, Handbook on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, 2009 UNODC/UNICEF,
- Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime: Model Law and Commentary, 2009 UK Home Office
- Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children, 2000 AUT University Institute of Public Policy
- Child Witnesses in New Zealand Criminal Courts: A review of Practice and Implications for Policy, 2010 Scottish Executive
- Guidance on Interviewing Child Witnesses in Scotland: Supporting Child Witnesses Guidance Pack, 2003, tilgjengelig på:
<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/47176/0025087.pdf>

Utskrift av henholdsvis *The Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice and their explanatory memorandum*, *The UN Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime*, samt *UNODC/UNICEF, Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime: Model Law and Commentary, 2009*, vedlegges dette brev.

Kristin Høgdahl
Fungerende leder Nasjonal institusjon

Anne-Li N. Ferguson
juridisk seniorrådgiver